

T. XXI (2018) Z. 2 (50)
ISSN 1509-1074

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

Periodical publications
in second-hand book trade

Wydawnictwa periodyczne w asortymencie wtórnego rynku książki

Instytut Nauk o Informacji
Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej
ul. Podchorążych 2
PL 30-048 Kraków
e-mail: grzegorz.niec@wp.pl

Grzegorz
NIEĆ

KEY WORDS:

Poland's book trade in the 21st Century, second-hand trade in periodicals, the antiquarian business, collectible periodicals, changes in the press market

SŁOWA KLUCZOWE:

rynek wtórny książki, antykwarstwo, aukcje antykwaryczne, bibliofilstwo, kolekcjonerstwo, dawna prasa, rynek prasy

ABSTRACT

This article presents an analysis of the current situation of periodical magazines in second-hand book trade. Although periodical publications constitute a mere margin of that market, they can be found in practically all its segments, from the antiquarian through remainders to hot-off-the-press editions. However, their presence in individual segments does vary, both in terms of quantity and value. Moreover, the traditional balance of supply and demand has been put under severe pressure by technological changes in press distribution (Internet) and the ongoing digitalization of archival and library collections.

ABSTRAKT

W niniejszym tekście przedstawiono współczesny obieg wydawnictw periodycznych w ramach wtórnego rynku książki. W swojej masie stanowią one w stosunku do książek marginalny dział asortymentu, aczkolwiek jest on stale obecny w ofercie wszystkich segmentów rynku, obejmujących zarówno obiekty zabytkowe, jak i nowsze, w tym bieżącą produkcję. Obecność ta jest jednak zróżnicowana pod względem jakościowym i ilościowym, na podaż i popyt zaś w istotny sposób wpływają zmiany technologiczne w zakresie rozpowszechniania prasy (Internet) oraz udostępniania jej zbiorów archiwalnych i bibliotecznych (digitalizacja).

Streszczenie

Współczesny obieg wydawnictw periodycznych w ramach wtórnego rynku książki odbywa się we wszystkich jego obszarach — tradycyjnym (instytucje stacjonarne i niestacjonarne) oraz w Internecie. Jest to jednak marginalny dział asortymentu, zróżnicowany pod względem ilościowym i jakościowym. Najbardziej stabilny jest segment wydawnictw zabytkowych — unikatowych i poszukiwanych przez kolekcjonerów; tutaj najcenniejsze obiekty trafiają na aukcje antykwaryczne i osiągają wysokie ceny. O popycie decyduje zarówno unikatowość konkretnych tytułów, jak i tematyka w nich poruszana, wpisująca się w popularne nurty kolekcjonerstwa i bibliofilstwa. Pozostałe dwa, obejmujące przede wszystkim periodyki naukowe i fachowe wyczerpane w obiegu księgarskim oraz nieaktualne wydania współczesnej prasy wszelkich typów, znajdują się na głębokich peryferiach rynku. Na strukturę oferty wydawnictw periodycznych w obiegu antykwarycznym, podaż i popyt, ich dynamikę wpłynęły w sposób znaczący zmiany technologiczne ostatnich dziesięcioleci, dotyczące nie tylko samego obrotu handlowego, form promocji i sprzedaży, ale również rozpowszechniania prasy (Internet) oraz udostępniania jej zbiorów archiwalnych i bibliotecznych (digitalizacja).

Rynek mediów zmienia się na naszych oczach, spada wysokość nakładów prasy, coraz więcej czytelników korzysta z internetowych wydań gazet i czasopism. Pustoszeją też z wolna czytelnice czasopism w bibliotekach, ponieważ zbiory są systematycznie digitalizowane i dostęp do nich jest powszechny. Zmiany te wpłynęły również na rynek antykwaryczny — bezpośrednio i pośrednio zarazem. Handel korzysta z nowych technologii, przeniósł się częściowo do sieci, ale też wspomniane nowe sposoby rozpowszechniania wydawnictw i korzystania z zasobów archiwalnych i bibliotecznych nie pozostały bez wpływu na popyt, podaż i ceny. Jak w tej sytuacji przedstawia się ten dział asortymentu na wtórnym rynku? Czym i gdzie się handluje? Co oferują sprzedawcy? Czego poszukują klienci? Czym najbardziej interesują się bibliofile i kolekcjonerzy? Oto pytania, na które spróbujemy odpowiedzieć w niniejszym artykule.

Rynek i asortyment

Pod pojęciem wtórnego rynku książki¹ należy rozumieć ogół instytucji i procesów związanych z ponownym obrotem asortymentu, w którego skład wchodzi także wszelkie wydawnictwa periodyczne. Instytucje wtórnego rynku książki działają w trzech zasadniczych obszarach — stacjonarnym (antykwariaty i salony aukcyjne), niestacjonarnym (bukiniści i inne formy cykliczne i okazjonalne, np. giełdy staroci) oraz w sieci, aczkolwiek nie muszą ograniczać się tylko do jednego z nich. Antykwariaty stacjonarne z reguły uczestniczą w różnego rodzaju imprezach targowych, z powodzeniem też korzystają z możliwości, jakie stwarza Internet, tutaj również działają bukiniści. Wszystkie te obszary tworzą równocześnie sobie tylko właściwe rodzaje instytucji oraz formy promocji i sprzedaży. Ostatnio obserwujemy to szczególnie w obszarze Internetu, w którym funkcjonują firmy operujące tylko w jego przestrzeni, jak chociażby internetowe serwisy aukcyjne i sprzedażowe oraz antykwariaty internetowe. Asortyment wtórnego rynku książki obejmuje ogół występujących materiałów bibliotecznych, a także przedmioty innej natury na swój sposób z nimi związane, z reguły przypisane konkretnemu obiektowi lub zespołowi

¹ Szerzej w: G. Nieć, *Wtórny rynek książki. Instytucje, asortyment, uczestnicy*, Kraków 2016.

obiektów. Trzon tego asortymentu stanowią druki zwarte — książki, które zajmują przeciętnie 90 i więcej procent półek antykwarycznych, same periodyki zaś znajdują się z reguły na marginesie oferty, która nieustannie ulega rotacji.

Gazety i czasopisma jako dział asortymentu

W literaturze fachowej z zakresu antykwarstwa, a co za tym idzie w stosowanej nomenklaturze używa się zasadniczo terminu „czasopisma” dla określenia całego działu, obejmującego wszelkiego rodzaju periodyki — gazety i czasopisma, a nawet wydawnictwa ciągłe, co oczywiście z prasoznawczego punktu widzenia jest nieprecyzyjne². Nie jest to jednak regułą — na przykład w najważniejszym rosyjskim opracowaniu pojawia się termin „wydawnictwa periodyczne”³. Rozmaicie też wygląda praktyka, antykwariusze i bukiniści bowiem porządkują asortyment, którym akurat dysponują, według własnych potrzeb i kompetencji⁴. Różne opcje opisu i kategoryzowania obiektów oferują serwisy internetowe. Skład i jakość oferty zależą od charakteru i potencjału placówki antykwarycznej, bukinyisty, jak również czynników obiektywnych, właściwych dla konkretnego miejsca i czasu — rynek antykwaryczny jest przecież elementem szeroko pojmowanej kultury książki. Najmniej, albo wręcz w ogóle nie znajdziemy periodyków w antykwariatach popularnych, handlujących książkami współczesnymi, wydanymi po 1950 roku, więcej ich już będzie w antykwariatach naukowych⁵. Antykwariaty, jak i poszczególni bukiniści mogą też specjalizować się w jakichś rodzajach asortymentu, w tym i w czasopismach. W Polsce jedyną i najbardziej znaną placówką tego typu jest Warszawski Antykwariat Naukowy „Kosmos” w Warszawie, który do 1990 roku funkcjonował pod szyldem „Domu Książki”, a od tego momentu jest firmą prywatną, wciąż jednak specjalizującą się

² M. Szymański, *Świat starych książek (Antykwariat księgarski)*, Warszawa 1989, s. 80; A. Kovanda, *Antikvariát*, Praha 1972, s. 64–66.

³ О.Л. Тараканова, *Антикварная книга. Учебник для вузов*, Москва 1996, s. 166.

⁴ Odnotowano w niektórych antykwariatach dział pod nazwą „Czasopisma i gazety” (np. <http://www.antik-chimera.cz/cz/knihy-casopisy-mapy-noty/casopisy-noviny>, dostęp: 31.03.2018).

⁵ W ramach Przedsiębiorstwa Państwowego „Dom Książki” działała w latach 1951–1989 sieć antykwariatów o ściśle określonej hierarchii, w której funkcjonowały cztery typy placówek: naukowe, ogólne, współczesne i działy antykwaryczne w księgarniach. Po 1989 roku w warunkach wolnego rynku działalność w tym zakresie nie jest w żaden sposób regulowana, jednakże pozostały w użyciu określenia „naukowy” i „współczesny”. Zasadniczo antykwariat naukowy obejmuje swoją działalnością pełny asortyment, współczesny zaś zajmuje się wyłącznie handlem książkami wydanymi po 1950 roku. Jest to jednak dzisiaj nomenklatura już całkowicie umowna.

w czasopismach i grafice⁶. Czasopisma znajdziemy zarówno w ofercie bieżącej antykwariatów⁷, jak i aukcyjnej. Udział ich w całości waha się z reguły w przedziale od kilku do kilkunastu procent. W katalogach aukcyjnych są zazwyczaj wydzielone i tworzą osobny dział — „Czasopisma”, aczkolwiek mogą się znaleźć także w rozmaitych działach tematycznych⁸ lub jako część zespołu obiektów, spuścizny. Ostatnimi laty pojawiły się stoiska bukinistyczne oferujące współczesne czasopisma, zwane często przez handlujących „archiwalnymi”. Są to głównie najpopularniejsze tytuły, w tym tygodniki opinii, pisma hobbystyczne, branżowe, kobiece, pornograficzne itp. już nieaktualne, od przedostatniego numeru wzwyż.

Wtórny rynek książki obejmuje trzy zasadnicze segmenty asortymentu — zabytkowy (obiekty głównie dawne, rzadkie, na ogół w wysokich cenach); wydawnictw wyczerpanych w obiegu księgarskim (bieżącej dystrybucji); wydawnictw tanich i używanych. Segmenty te zachodzą na siebie, a z upływem lat, na skutek rozmaitych procesów i zjawisk w zakresie preferencji czytelniczych, mód i trendów, także w obszarze kolekcjonerstwa i bibliofilstwa, poszczególne obiekty, a nawet całe ich zespoły mogą się przesuwac z jednego do drugiego segmentu. O wartości konkretnych przedmiotów i popycie nań decyduje wiele czynników, w zależności od ich rodzaju. W segmencie najniższym rządzi cena. W przypadku wydawnictw wyczerpanych kluczowa jest szeroko pojęta użyteczność konkretnych tekstów, popularność autorów, rodzajów piśmiennictwa, a czasami i konkretnych wydań (serie, ilustracje i inne dodatkowe elementy). Zawsze mają znaczenie — stan zachowania, kompletność, w przypadku prasy szczególnie cenione są całe roczniki, najlepiej w oprawach z epoki; wielką wagę mają wszelkiego rodzaju dodatki, które ukazywały się osobno lub dołączano je do numerów, ale z reguły rzadko kiedy sumiennie je gromadzono. W segmencie zabytkowym oprócz wszystkich wymienionych kluczową rolę odgrywają walory bibliofilskie — samoistne, wynikające zasadniczo z zawartości (treści) konkretnego druku lub jego cech edytorskich, oraz walory dodane, które są właściwe dla konkretnego egzemplarza, powstałe już po jego wydrukowaniu za sprawą księgarza, intrologatora, cenzora, kolejnych właścicieli itp. Walorom tym, rzecz jasna,

⁶ „Od lat nasza specjalizacja się nie zmieniła, nadal jesteśmy jedynym antykwariatem w Polsce, który oferuje tak bogaty wybór czasopism (zwłaszcza przedwojennych), nikt w Polsce nie ma w ofercie tak dużego zbioru grafik oraz map (zwłaszcza XVIII-wiecznych i starszych)” (<https://wankosmos.pl/o-nas,3,pl.html>, dostęp: 19.03.2018).

⁷ Dobrym przykładem jest tutaj jeden z rzeszowskich antykwariatów, usadowiony w budynku dworcowego komisariatu policji, oferujący książki, płyty winylowe i czasopisma archiwalne — Winyl-Books.

⁸ Ostatnimi laty obiekty wchodzące w skład oferty aukcyjnej porządkowane są coraz częściej według tematów, nie zaś — jak to miało miejsce dawnymi laty — rodzajów, szerzej w: G. Nieć, *Antykwaryczne katalogi aukcyjne w Polsce po 1989 r. Ewolucja form i treści (na przykładzie Antykwariatu Rara Avis z Krakowa)*, [w:] *Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej*, red. R. Aleksandrowicz, H. Rusińska-Giertych, Wrocław 2015, s. 173–203.

towarzyszy (w różnym stopniu) wartość artystyczna, historyczna, dokumentacyjna, symboliczna i sentymentalna⁹.

W przypadku prasy sytuacja jest nieco bardziej skomplikowana, pod wieloma względami odmienna od pozostałych rodzajów asortymentu. W dystrybucji bieżącej jej specyfiką jest — przede wszystkim — określona, w swej masie z reguły krótkotrwała aktualność poszczególnych numerów, choć — zaznaczymy — okres ten może zawierać się w przedziale od jednego dnia do kilku lat, i wynika zarówno z częstotliwości ukazywania się, jak i potencjału, zwyczajów, strategii, w tym również zaniedbań wydawcy czy dystrybutora¹⁰. Sprawą zróżnicowaną, ale i względną jest aktualność, która z kolei zależy od rodzaju oraz charakteru pisma, a także może odnosić się do konkretnych materiałów w nim zamieszczonych. Zresztą, z historycznego i kolekcjonerskiego punktu widzenia (a to najważniejsze we wtórnym obiegu) aktualność, rozumiana dosłownie, nie ma już większego znaczenia. Jeśli zaś chodzi o walory bibliofilskie, to — z przyczyn oczywistych — zasadniczo występują one w ograniczonym zakresie. Rzadkość, szeroko pojmowane znaczenie historyczne i symboliczne, tematyka i autorzy — te zdarzają się często, ale już dedykacje i autografy to domena przede wszystkim książek; luksusowe i wykwintne oprawy roczników czasopism spotyka się nieczęsto, znaki własnościowe to w interesującym nas zakresie głównie pieczęcie biblioteczne, rzadziej ekslibrisy.

Wydawnictwa periodyczne w handlu antykwarycznym. Aukcyjne przeboje

W segmencie zabytkowym tego działu asortymentu mamy do czynienia przede wszystkim z prasą dawną — od samego początku wydawnictw periodycznych po II wojnę i okupację. „Dawność” odgrywa tak naprawdę rolę w odniesieniu do tytułów najstarszych z XVII i XVIII wieku, których nakłady (zwłaszcza w warunkach polskich) były niewielkie, aczkolwiek — może z wyjątkiem „Merkurjusza Polskiego Ordynaryjnego” — nie należą one do specjalnych rzadkości, nie zawsze też osiągają wysokie ceny, a nawet nie znajdują w ogóle nabywców. Najstarszy polski tytuł prasowy to jednak absolutny unikat, zresztą nie znamy nawet dokładnie liczby numerów, jakie się ukazały, nakład zaś — jak się szacuje — nie przekraczał 300 egzemplarzy¹¹.

⁹ Szerzej: G. Nieć, *Wtórny rynek...*, s. 284–289.

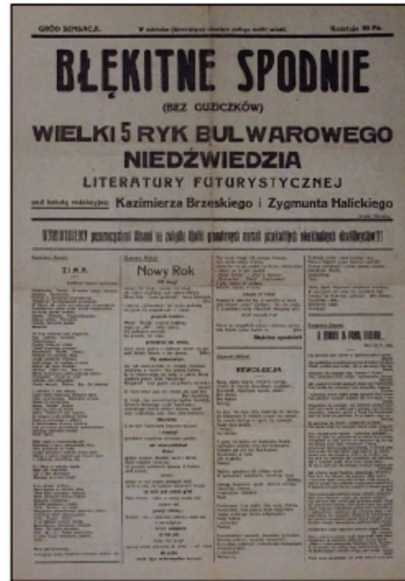
¹⁰ Szczególnie trudna w tym względzie jest sytuacja czasopism naukowych i specjalistycznych, z reguły niskonakładowych, których dystrybucja odbywa się w bardzo ograniczonym zakresie, a czasem w ogóle nie jest prowadzona.

¹¹ J. Łojek, *Prasa polska w latach 1661–1831*, [w:] *Prasa polska w latach 1661–1864*, red. J. Łojek, Warszawa 1976, s. 15.

Tabl. 5.

137. Nuż w bżuchu. XI 1921

142. Błękitne Spodnie (bez Guziczeków). I 1922

143. Zielony Murzyn. 1922

146. Pijany Parasol. 1922

Ryc. 1.

Fragment katalogu 101. aukcji Antykwariatu „Rara Avis” (9 czerwca 2012).

516. **TYGODNIK** Literacki poświęcony literaturze, sztukom pięknym i krytyce. Poznań. Red. A.Woykowski. 4. opr. oryg. kart.

T.3, nr 1-9, 11-52: 1840. s. IV, 72, [81]-416, tabl. rozkł. 1.

Czas.BJ 8, 91. Brak nr 10, miejscami zaśółcenia i zaplamienia papieru, poza tym stan dobry. Podpisy własn., ekslibris L.Kokocińskiego. Prawie kompletny rocznik (51 numerów) poznańskiego pisma literackiego ukazującego się od 1838 do 1844. Na początku zbiorcza karta tyt. i spis treści. Zaw. m.in. **pierwodruk fragmentu „Preliminariów peregrynacji do Ziemi Świętej J.O. Księcia Radziwiłła Sierotki” Juliusza Słowackiego** (w nr. 15-16, pt. „Święcone u JO. Księcia Radziwiłła Sierotki”; w spisie treści jako autora podano mylnie L.Słowackiego). Zaw. także: Hajdamaka - gawęda z rodzinnego podania, Listy ajenta saskiego, Mazurowie, Napoleon i oficerowie polscy pod Schüchtem, O astronomii w Polsce, Obraz historyczno-charakterystyczny Polaków w XVI w., Żydzi.

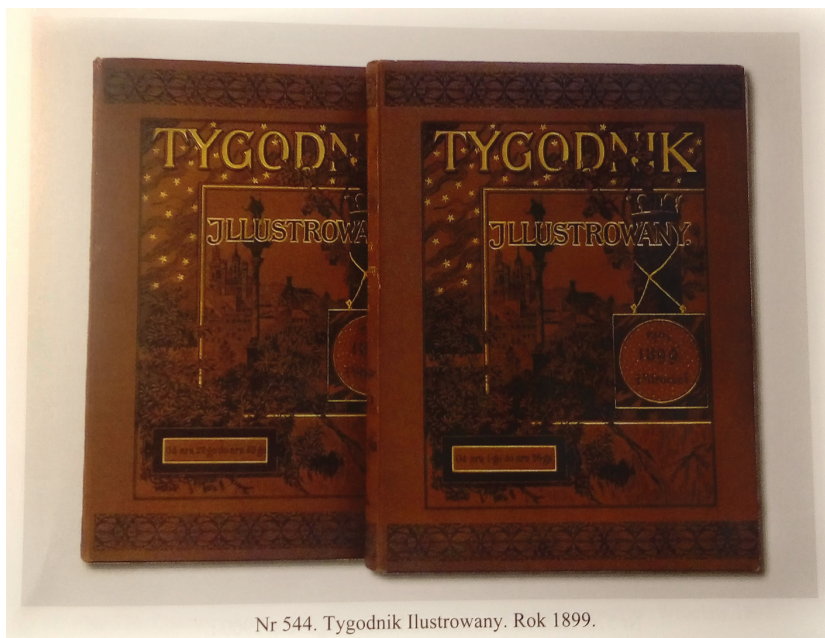

nr 516

1.000.–

Ryc. 2.

Fragment katalogu 101. aukcji Antykwarium „Rara Avis” (9 czerwca 2012).

Nr 544. Tygodnik Ilustrowany. Rok 1899.

Ryc. 3.

Fragment katalogu 46. aukcji Antykwarium Wójtowicz (21 kwietnia 2018).

Pojedynczy numer — 13 „zawierający informacje z niemal wszystkich ówczynie najważniejszych miast europejskich, a także relację z wydarzeń w Krakowie. Egzemplarz po konserwacji z fachowymi uzupełnieniami (z niewielką stratą dla tekstu)” pojawił się w 2010 roku na 31. Aukcji Antykwarecznej Antykwarium „Lamus” z Warszawy, wystawiony za 2400 zł i sprzedany za 6500 zł¹². Natomiast poszczególne numery lub nawet półroczniki i roczniki: „Monitora”, „Zabaw Przyjemnych i Pożytecznych”, „Kuriera Litewskiego”, „Gazety Krakowskiej”, „Gazety Warszawskiej” czy innych tytułów spotykamy już częściej na aukcjach i w bieżącej ofercie, jak i w serwisie Allegro.pl. W 2018 roku pojedyncze numery „Monitora” z 1769 roku oferowano i sprzedano na przykład po 49 zł (oferta nr 7214006702) jednakowoż inne, nieco droższe egzemplarze, jak i zestaw 23 numerów z 1772 r. w cenie 1111 zł (oferta nr 7174342741) nie znalazły już nabywców. Odnowione i starannie oprawione w skórę trzy części „Monitora” z 1773 roku (oferta nr 7214929463) bezskutecznie wystawiane za kwotę 1700 zł sprzedano dopiero za trzecim razem za 522 zł. Uczone pisma osiemnastowieczne i z początku dziewiętnastego wieku, drukowane z reguły w ósemce, zbierane i oprawiane dochowały się często do naszych czasów w niezłej kondycji, a — co ciekawe — pojedyncze numery często (co widać gołym okiem) jeśli już trafią do sprzedaży, to właśnie wycięte lub wyrwane z takich oprawnych tomów, „naturalnie” samoistnie spotyka się stosunkowo rzadko. Atrakcyjność najstarszych czasopism, tych do początku XIX wieku obniża ponadto wydatnie brak lub niewielka liczba ilustracji w nich zawartych. Piszącemu te słowa udało się dziesięć lat temu nabyć w jednym z warszawskich antykwariatów komplet (łącznie z rzadko spotykanym dodatkiem¹³) „Wiadomości Brukowych” z lat 1816–1822 za kwotę 5000 zł, co w przeliczeniu na jeden numer daje kwotę niespełna 17,40 zł¹⁴. Osobną kategorię stanowią natomiast kalendarze, na które nigdy nie brakuje amatorów, i które z reguły są wyodrębniane z oferty. Oprócz wspomnianego „Merkurysza” za spore kwoty sprzedano między innymi właśnie zamojski „Polski i ruski kalendarz prognostyk na rok pański 1704”¹⁵ (12 000 zł); zawierający piękne ilustracje „Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego” 1824 (12 000 zł)¹⁶; absolutny rekord zaś pał w przypadku „Kalendarzyka Politycznego na rok 1789”¹⁷, który przy cenie wywołania 5000 zł sprzedano za 40 000 zł.

¹² Wg informacji Pawła Podnieśińskiego (<http://portolan.pl/>), *Katalog*, poz. 63.

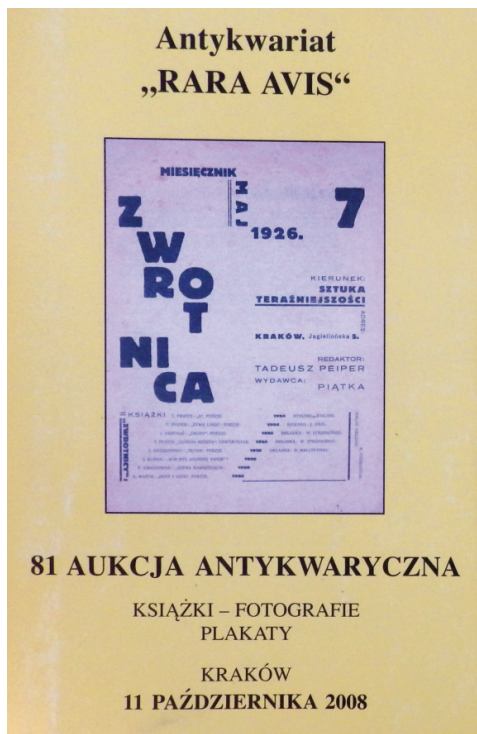
¹³ Nadzwyczajny Dodatek do „Brukowych Wiadomości”, nr 60, Wilno, dnia 26 stycznia 1818.

¹⁴ Ten, skądinąd ciekawy, komplet czasopisma opisałem w tekście pt. *O Towarzystwie Szubrawców. Przypomnienia i rekapitulacje, uwagi i uzupełnienia tudzież o moim komplecie „Wiadomości Brukowych”*. *Zarys problematyki*, [w:] *Profesor Jolancie Żurawskiej. Studia ofiarowane przez kolegów i przyjaciół*, red. N. Minissi, W. Walecki, Kraków–Warszawa–Neapol 2008, s. 175–194.

¹⁵ Bydgoski Antykwariat Naukowy, *41 Bydgoska Aukcja Antykwareczna*, Bydgoszcz 15 grudnia 2012, poz. 831.

¹⁶ Warszawski Antykwariat Naukowy „Logos”, *34 Aukcja Antykwareczna*, Warszawa 24 kwietnia 2008, poz. 688.

¹⁷ Dom Aukcyjny „Lamus”, *29 Aukcja Antykwareczna*, Warszawa 28 listopada 2009, poz. 108.

Ryc. 4.
 Katalog 81. Aukcji Antykwarycznej
 Antykwariatu „Rara Avis”.

autorów. Poszukiwane są rzadkie tytuły, efemerydy, dodatki i wydania specjalne. Wśród kolekcjonerów cieszą się powodzeniem na przykład gazety i czasopisma dokumentujące przebieg działań wojennych lub inne wydarzenia, jak np. zgon i pogrzeb marszałka Józefa Piłsudskiego. Sprzedawcy, opracowując i opisując konkretne obiekty (bywa, że są to całe ich zespoły), starają się uwypuklić te właśnie ich walory. Opisy takie zawierają zwykle obszernie informacje na temat czasopisma, jego wydawców i redaktorów, profilu ideowego i artystycznego, wreszcie zawartości oferowanych egzemplarzy oraz ich podobiznę. Wydarzenia i osoby, którym są poświęcone, omawia się nieraz bardzo szczegółowo, bywa, w szerokim kontekście, nie brakuje tam odwołań do literatury przedmiotu — historycznej i prasoznawczej.

W przypadku periodyków dziewiętnasto- i dwudziestowiecznych liczą się zasadniczo już inne względy — tematyka i zawartość, w tym materiał ilustracyjny, który — bywa — jest wykorzystywany przez nabywców w celach wyłącznie dekoracyjnych. Niestety, tego rodzaju popyt prowadzi do destrukcji i zniszczenia pojedynczych egzemplarzy, a nawet całych kompletów, także w zbiorach bibliotecznych¹⁸. Dużym powodzeniem cieszą się czasopisma z tamtego okresu, takie jak „Tygodnik Ilustrowany”, „Kłosa”, „Wędrowiec”. Spotkamy ich sporo na aukcjach antykwarycznych, w bieżącej ofercie antykwariatów, jak i serwisów internetowych. Preferuje się kompletne roczniki bądź półroczniki, a pojedyncze numery przedstawiają wartość głównie w przypadku atrakcyjnego materiału ilustracyjnego lub też, jeśli są po prostu związane z jakimś historycznym wydarzeniem. Stosunkowo wysokie ceny uzyskuje się za numery zawierające pierwodruki utworów znanych

¹⁸ Jest to proceder dość powszechny i dotyczący także innego rodzaju wydawnictw, w tym i starodruków. Atrakcyjne ryciny, mapy, kolorowe tablice są wrywane i sprzedawane osobno. Zysk ze sprzedaży pojedynczych elementów danej publikacji często przewyższa wartość kompletnego egzemplarza. Na wielką skalę los taki spotyka najczęściej czasopisma i wydawnictwa encyklopedyczne z XIX i pierwszej połowy XX wieku.

Wieczór Warsz. 1935 nr 134 Śmierć Piłsudskiego

polski, Data wydania: 1935, codzienna / informacyjna

19,00 zł

1 dzień

29,00 zł z dostawą

Goniec Warszawski 1935 nr 9 Śmierć Piłsudskiego

polski, Data wydania: 1935, codzienna / informacyjna

19,00 zł

1 dzień

29,00 zł z dostawą

lista ofert

Front Zachodni. Nr 5/1935. Śmierć Piłsudskiego

polski, Data wydania: 1935, polityczna

34,99 zł

kup teraz

40,50 zł z dostawą

Zestaw gazet z okazji śmierci J. Piłsudskiego 1935

150,00 zł

13 dni

163,00 zł z dostawą

Ryc. 5.

Śmierć marszałka Józefa Piłsudskiego w prasie polskiej. Z ofert serwisu Allegro.pl (2017).

Niezwykle popularne i poszukiwane na rynku są czasopisma i jednodniówki związane z grupami lub kierunkami artystycznymi, szczególnie awangardą lat 20. i 30. XX wieku. Tu odnotowuje się najwyższe przebiecia: „Nowa Sztuka. Czasopismo artystyczne” — 20 200 zł¹⁹; „Pam-Bam. Jednodniówka Najmłodszych Futurystów Polskich” z 1921 roku — 19 000 zł²⁰; „Tr... Jednorodek futurystyczny” 1921 — 16 000 zł²¹. Wielu amatorów mają egzemplarze przedwojennych pism z tekstami i rysunkami Brunona Schulza, które osiągają zazwyczaj wysokie ceny. W 2015 r.

¹⁹ Antykwariat „Rara Avis”, 104 *Aukcja Antykwaryczna. Książki — Fotografie — Rękopisy*, Kraków 16 lutego 2014, poz. 333 (Katalogi Antykwariatu „Rara Avis” i wyniki aukcji dostępne także online: <http://www.raraavis.krakow.pl/archiwum.htm>)

²⁰ Antykwariat „Rara Avis”, 101 *Aukcja Antykwaryczna. Książki — Druki konspiracyjne — Plakaty*, Kraków 9 czerwca 2012, poz. 139.

²¹ Tamże, poz. 138.

licytowano na aukcji Antykwariatu „Rara Avis” numery przedwojennych czasopism „Studio” i „Sygnały”, były wśród nich te z tekstami Brunona Schulza. Takie „Studia” sprzedano po 2 000 zł, „Sygnały” za 6 000 zł, resztę — w cenie wywołania, po 60 i 80 zł²².

Tabela 1

Najwyższe ceny wylicytowane za druki periodyczne na aukcjach antykwarycznych po roku 2000 (według zestawień Pawła Podniewskiego)

Lp.	Tytuł czasopisma	Data wydania	Aukcja Nr/rok/pozycja w katalogu	Cena wywołania	Cena wylicytowana
1	Nowa Sztuka. Czasopismo artystyczne, Warszawa	1921–1922	Rara Avis 104/2013/333	260	20 200
2	Pam-Bam. Jednodniówka najmłodszych futurystów polskich, Warszawa	1921	Rara Avis 101/2012/139	320	19 000
3	Trr... Jednorodek futurystyczny, Warszawa	[1921?]	Rara Avis 101/2012/138	240	16 000
4	Czyk-Czyk, Pam-Bam. 3-cia jednodniówka najmłodszych futurystów polskich, Warszawa	1921	Rara Avis 101/2012/140	600	17 000
5	Fioletowe Płuca. 7-ma jednodniówka futurystów warszawskich, Warszawa	1922	Rara Avis 101/2012/144	800	13 000
6	Zielony Murzyn. Największa sensacja świata. 5-ty potężny krzyk do całej ludzkości. Jednodniówka futurystów Warszawskich, Warszawa	1922	Rara Avis 101/2012/143	980	13 000
7	Błękitne Spodnie (bez Guziczków), Warszawa	1922	Rara Avis 101/2012/142	1200	16 000
8	Futurysta. 4-ty jednoranek najpóźniej urodzonych futurystów warszawskich, Warszawa	1921	Rara Avis 101/2012/141	1600	15 000
9	Komunikat grupy „a.r.” n 1, Cieszyn	[1930]	Rara Avis 95/2011/190	2500	26 000
10	Kalendarzyk Polityczny na rok 1789, Warszawa	[1789]	Lamus 29/2009/108	5000	40 000
11	Wiatr w rosole. 8-sma jednodniówka futurystów warszawskich, Warszawa	1924	Rara Avis 101/2012/145	1200	13 000

²² Antykwariat „Rara Avis”, 113 *Aukcja Antykwaryczna. Książki — Fotomontaż — Plakat*, Kraków 30 maja 2015, poz. 662, 663, 665, 668.

Lp.	Tytuł czasopisma	Data wydania	Aukcja Nr/rok/pozycja w katalogu	Cena wywołania	Cena wycycytowana
12	Zwrotnica. Czasopismo. Kierunek: sztuka terażniejszości, Kraków	1922–1927	Rara Avis 98/2012/136	1200	11 000
13	Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego, Warszawa	1824	Logos 34/2008/688	1500	12 000
14	Pijany Parasol. Najgenialniejsza genialność genjuszów XX wieku. Jednodniówka klubu futurystów Warszawskich „Homunculus”, Warszawa	1922	Rara Avis 101/2012/146	1400	11 000
15	Praesens. Kwartalnik modernistów, Warszawa	1926–1930	Rara Avis 63/2005/93	2400	17 000
16	Miesięcznik Literacki, Warszawa	1929–1930	Rara Avis 98/2011/120	1200	10 000

Zamieszczona powyżej tabela, zawierająca najwyższe aukcyjne przebicia cen, pokazuje doskonale, co decyduje o powodzeniu czasopism na antykwarycznym rynku aukcyjnym, wymaga jednak pewnego komentarza. Wysokie przebicie ceny wywoławczej świadczy z jednej strony o rzadkości danego obiektu, ale również ujawnia popyt nań, determinację kolekcjonerów, która — zdarza się — wynika na przykład z faktu, że komuś do kompletu brakuje właśnie tej jednej, konkretnej rzeczy. Jest to wtedy oczywiście cena wygenerowana spontanicznie, amatorska, która nie musi się wcale następnym razem powtórzyć, jeśli oczywiście pojawi się taki sam lub ten sam obiekt ponownie. Jak widać, pomijawszy kalendarze XVIII wieku i „Rocznik Wojskowy Królestwa Polskiego”, największe i absolutne aukcyjne przeboje to czasopisma futurystyczne i awangardowe z lat 20. i 30. XX wieku, które od lat są specjalnością krakowskiego Antykwariatu „Rara Avis”. Tutaj konkurują ze sobą kolekcjonerzy z całego świata, jest to obszar tematyczny asortymentu całkowicie umiędzynarodowiony.

Osobne zagadnienie stanowią rozmaite efemerydy, czasopisma wojenne, konspiracyjne, których zbiory biblioteczne są często niekompletne. Pojawiały się one na aukcjach już od samego początku, tj. od 1956 r., kiedy to „Dom Książki” — ówczesny monopolista na rynku antykwarycznym, przystąpił do ich organizowania²³. Sporo ich, korzystając ze zwyczajowego przywileju pierwokupu, nabyły Biblioteka Narodowa

²³ Na przykład na Pierwszej Warszawskiej Aukcji Antykwarskiej, która odbyła się w dniach 4–5 grudnia 1958 roku, oferowano m.in. dwa „Dodatki Nadzwyczajne” „Nowego Kuriera Warszawskiego” z 1944 roku. Jak napisano w Katalogu (poz. 1193), „oba wydane przez organizacje podziemne

i Biblioteka Jagiellońska. Do historii przeszła pierwsza i, jak do tej pory, jedyna aukcja czasopism, którą przeprowadził Warszawski Antykwariat Naukowy „Kosmos” w dniach 25–27 kwietnia 1984 roku, i która zakończyła się wielką awanturą. Z jej katalogu ok. 25 procent pozycji sprzedano przed licytacją właśnie narodowym księżnicom²⁴. Interesujący i niemały zestaw czasopism konspiracyjnych z ostatniej wojny zaferowano na przykład ostatnio na 105. aukcji „Rara Avis” w Krakowie. Składał się on z 48 obiektów²⁵, co ciekawe jednak, licytowano jedynie egzemplarze, rzadko spotykane, „Sztuki i Narodu”, które osiągnęły ceny między 130 a 740 zł²⁶.

W segmencie odpowiadającym książkom wyczerpanym w obiegu księgarskim, a wciąż przydatnym i poszukiwanym, należałoby umieścić, przede wszystkim, czasopisma naukowe i popularnonaukowe. Nie cieszą się one jednak zbyt dużym zainteresowaniem, z wyjątkiem niektórych pism z zakresu historii sztuki, regionalistycznych i hobbystycznych, jak na przykład „Rocznik Wołyński”, „Rocznik Sądecki”, „Łowiec Polski” itp., czyli mieszczącym się w popularnych obszarach tematycznych kolekcjonerstwa (kresy, regionalistyka, łowiectwo, góry).

Czasopisma naukowe i popularnonaukowe stanowią wciąż niezwykle ważne źródło dla badaczy, wiele tekstów w nich zwartych funkcjonuje w obiegu naukowym, jednakowoż w ciągu lat ukazały się liczne ich wybory i zbiory drukowane — tematyczne i autorskie²⁷, większość też została zdigitalizowana i jest dostępna w sieci, co w istotny sposób ograniczyło nań popyt wśród profesjonalistów. Warto w tym miejscu przypomnieć, że Henryk Markiewicz — znany polonista, posiadacz olbrzymiego księgozbioru za największy swój sukces bibliofilski, a zarazem realizację marzenia, uważał właśnie zebranie kompletu „Pamiętnika Literackiego”, ukazującego się od 1902 r.²⁸ Antykwariusze i bukiniści niechętnie jednak przyjmują do sprzedaży czasopisma naukowe, ich oferta jest zatem dość przypadkowa i fragmentaryczna, chociaż sporo ich znaleźć możemy za niewielkie kwoty u bukinstów, a także w serwisie Allegro.pl.

pod nagłówkiem oficjalnej «gadzinówki» i kolportowane z narażeniem życia, stanowiły pierwszorzędną sensację podczas okupacji hitlerowskiej”.

²⁴ A. Skrzypczak, *Kilka uwag o aukcjach antykwarycznych*, „Przegląd Księgarski i Wydawniczy” 1984, nr 11/12, s. 11–12.

²⁵ Antykwariat „Rara Avis”, *105 Aukcja Antykwaryczna. Książki — Fotografie — Plakaty*, Kraków 8 czerwca 2013, poz. 813–851.

²⁶ Tamże, poz. 841–848. Wyniki: <http://www.raraavis.krakow.pl/Archiwum%20pdf/a105wyniki.htm>, dostęp: 26.03.2018.

²⁷ Ciekawym przykładem może być tutaj tom pt. *Mickiewicz w „Pamiętniku Literackim”*, red. S. Rosiak, Gdańsk 2011, który „zawiera artykuły poświęcone Adamowi Mickiewiczowi, publikowane w «Pamiętniku Literackim» od początku jego istnienia”.

²⁸ H. Markiewicz, *Mój życiorys polonistyczny z historią w tle. Rozmowę z autorem uzupełniła B.N. Łopieńska*, Kraków 2003, s. 170; tenże, *O mojej bibliotece i trochę o mnie samym*, [w:] *tegoż, Zabawy literackie dawne*, Kraków 1998, s. 377–378.

Osobną kategorię w tym segmencie stanowią natomiast czasopisma komiksowe, mieszczące się w specyficznym i autonomicznym obszarze kolekcjonerstwa, który bardzo dynamicznie się rozwija, także w zakresie literatury przedmiotu²⁹ i reprintów, zaspokajających masowy popyt. Tutaj obok popularnych na skalę światową produkcji zachodnich, swoich wiernych fanów mają tytuły krajowe, jak na przykład polski „Relax” (1976–1981)³⁰ czy czeski „Čtyřlístek” (od 1969)³¹.

Bujnie rozwija się natomiast najniższy segment, oferujący tzw. czasopisma „archiwalne”, czyli przeterminowane. Sprzedawane są one w dość niskich cenach, dochodzących do 5–10 procent kwoty, jaką trzeba zapłacić za nowy numer (przykładowo: cena takiego „archiwalnego” numeru „Polityki”, która kosztuje w bieżącej sprzedaży 5,90 zł, waha się w granicach 0,50–2 zł), równie atrakcyjnie przedstawiają się ceny numerów specjalnych i rozmaitych dodatków. Stoiska z tego rodzaju pismami znajdziemy na dworcach, w przejściach podziemnych i na targowiskach. Handel taki budzi sprzeciw wydawców, wielu bowiem czytelników woli poczekać, aż ich ulubione pismo będzie można nabyć taniej. Teoretycznie taki proceder jest niemożliwy, a niesprzedane nakłady powinny trafiać na przemiał, tak się jednak nie dzieje. Swego czasu próbowano temu przeciwdziałać, ścigano handlarzy³², którzy na ogół nie przyznawali się, skąd biorą towar, choć wiadomo, że pozyskiwany jest on głównie ze składów makulatury³³. Pewna liczba

Ryc. 6.
Stoisko z prasą przeterminowaną

²⁹ Na gruncie polskim są, przede wszystkim, opracowania Jerzego Szyłaka i Adama Ruska.

³⁰ A. Ru s e k, *Magazyn „Relax” (1976–1981) i jego losy*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2014, z. 1 (33), s. 73–87.

³¹ Š. Š v e c, *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*, Praha 2014, s. 235–239; J. T r á v n í č e k, *Česká čtenářská republika — generace, fenomény, životopisy*, Brno–Praha 2017, s. 190–193.

³² W 2002 roku pisano: „Stare, niesprzedane gazety są wycofywane przez dystrybutorów prasy z obiegu w chwili, gdy do sprzedaży trafia kolejny numer czasopisma. Usuniętych z kiosków gazet nie wolno nikomu sprzedawać. Straty mogą ponieść wydawnictwa, którym trudniej sprzedać będzie nowe numery za pełną cenę. (...) Na zlecenie Izby Wydawców Prasy specjaliści przeprowadzili ekspertyzę prawną, wedle której sprzedaż archiwalnych numerów bez zgody wydawcy jest formą kradzieży praw autorskich. Sprzedawcom grozi konfiskata nielegalnie dystrybuowanych czasopism oraz odpowiedzialność karna. (...) Niestety — sądy umarzają czasami postępowanie ze względu na małą szkodliwość społeczną czynu”. (*Nielegalne gazety za pół ceny*, „Gazeta Wyborcza. Poznań” 01.08.2002, <http://poznan.wyborcza.pl/poznan/1,36001,957934.html>, dostęp: 22.03.2018).

³³ „Starą prasę biorę ze składów makulatury z Warszawy i Wrocławia. Adresów nie podam, to tajemnica handlowa”, wyznawał jeden ze sprzedawców (*Policja ściga nielegalny handel prasą*, „Gazeta Wyborcza. Częstochowa” 18.10.2001, <http://czestochowa.wyborcza.pl/czestochowa/1,48725,483580.html>, dostęp: 30.03.2018).

Ryc. 7.

Stoisko z tanią prasą przeterminowaną na placu pod Halą Targową w Krakowie, fot. Grzegorz Nieć (2014).

egzemplarzy „wycieka” także z drukarni i firm kolporterskich³⁴. Problem był poważny w czasach, kiedy dominowały wydania papierowe, a straty szacowano na znaczne kwoty³⁵, obecnie zaś, gdy czytelnicy chętniej korzystają z wersji internetowych, nie budzi już to tak wielkich emocji. Ewentualne przeciwdziałanie takiemu procederowi utrudniają z pewnością jego skala i charakter, jest on bowiem z natury swojej trudny do objęcia kontrolą. „Czasopisma archiwalne” znajdziemy także wśród przedmiotów wystawianych w serwisach ogłoszeniowych i aukcyjnych, w tym najpopularniejszym i największym — Allegro.pl. W kategorii „Książki i Komiksy” wśród średnio niespełna dziesięciu milionów wystawionych obiektów jest przeciętnie około dziesięciu tysięcy czasopism — czyli zaledwie jeden procent³⁶. Rozmieszczono je w następujących

podkategoriach tematycznych, skomponowanych zgodnie z profilami zainteresowań klientów serwisu³⁷: Biznes, ekonomia; Budownictwo, wnętrza, ogród; Dla dzieci; Dla nastolatków; Elektronika, technika; Ezoteryka, magia, UFO; Fantastyka; Film, telewizja; Fotografia; Hobbystyczne; Internet, komputery; Kryminalno-detektywistyczne; Kultura, sztuka; Muzyka, instrumenty; Plotki, moda, uroda; Podróżnicze; Popularnonaukowe; Samochody, motocykle; Sport, zdrowie, kondycja; Społeczno-polityczne; Wojsko, militaria; Wychowanie, rodzina; Zbiory opowiadań; Zwierzęta, przyroda; Pozostałe.

³⁴ Wskazywano „kilka możliwości «wycieków» zwrotów prasy. Może do tego dojść w wydawnictwie, drukarni, firmie kolporterskiej, w czasie transportu albo w skupie makulatury” (*Prasa za pół ceny*, „Dziennik Polski” 22.03.2007, http://www.dziennikpolski24.pl/artykul/1339844,prasa-za-pol-ceny-_id,t.html, dostęp: 30.03.2018).

³⁵ Izba Wydawców Prasy szacowała straty wynikające z tego procederu na około 138 milionów złotych rocznie (*Prasa za pół ceny ...*).

³⁶ Allegro.pl według Aukcjostatu (<http://aukcjostat.pl/>), prowadzącego od lat na bieżąco statystykę polskich serwisów, opanowało blisko 90 procent rynku (89,6% na dzień 23.03.2018).

³⁷ Kategorie i podkategorie przedmiotów i usług oferowanych na Allegro.pl ulegają sukcesywnie modyfikacjom, które odzwierciedlają zmiany na rynku, a także wychodzą naprzeciw oczekiwaniom i postulatam klientów. Zmiany te z reguły poprzedza dyskusja na forach w ramach serwisu, jak i poza nim. Nie zawsze jednak nowe propozycje spotykają się z pełną aprobatą (np. E. Kluczyńska, *Nowe lepsze Allegro? Opinie są podzielone*, <http://www.komputerswiat.pl/artykuly/redakcyjne/2011/11/odnowione-allegro.aspx>, dostęp: 20.03.2018).

Podsumowanie

Badanie wtórnego rynku książki nie jest łatwe, dostęp do danych — objętych zasadniczo tajemnicą handlową — jest ograniczony, trwałe ślady pozostawiają jedynie aukcje antykwareczne w postaci katalogów i publikowanych później wyników licytacji. Sporo informacji przynosi jednak analiza bieżącej oferty, zwłaszcza w sieci. Wydawnictwa periodyczne stanowią wprawdzie margines asortymentu antykwarecznego, aczkolwiek margines ten ma swoje znaczenie, zwłaszcza w segmencie zabytkowym. W tym obszarze pojawiają się obiekty cenne, bywa, unikatowe, stąd monitorowanie oferty nie tylko aukcyjnej jest pożyteczne i może przyczynić się do uzupełnienia zbiorów bibliotecznych, jak i po prostu wzbogacić naszą wiedzę, chociażby tylko o fakt istnienia unikatowego obiektu lub w zakresie liczby i losów poszczególnych egzemplarzy lub ich zespołów. Ciekawym zjawiskiem jest ponadto rozwijający się obieg wtórny czasopism współczesnych, także w aspekcie czytelnictwa prasy. Niewątpliwie czytanie przeterminowanych pism tworzy specyficzne sytuacje komunikacyjne, na które warto zwrócić uwagę. Należy się też spodziewać, że choć pewne rodzaje popytu wygasły w ciągu ostatnich lat, to jednak rynek wtórny książki wciąż stanowi rezerwar wydawnictw, w tym i tych periodycznych, których liczba wciąż rośnie. Zapewne pojawią się i rozwiną nowe formy kolekcjonerstwa, które pobudzą popyt na nieeksploatowane do tej pory tematy, rodzaje pism. Przesuwanie się zaś publikowania w sferę cyfrową, zanik wersji papierowych pchnie pewnie ich wielbicieli w stronę papierowych staroci.

Bibliografia

- Kovanda A., *Antikvariát*, Praha 1972.
- Łojek J., *Prasa polska w latach 1661–1831*, [w:] *Prasa polska w latach 1661–1864*, red. J. Łojek, Warszawa 1976.
- Markiewicz H., *O mojej bibliotece i trochę o mnie samym*, [w:] tegoż, *Zabawy literackie dawne*, Kraków 1998, s. 377–378.
- Nieć G., *Antykwareczne katalogi aukcyjne w Polsce po 1989 r. Ewolucja form i treści (na przykładzie Antykwarium Rara Avis z Krakowa)*, [w:] *Książka i biblioteka w procesie komunikacji społecznej*, red. R. Aleksandrowicz, H. Rusińska-Giertych, Wrocław 2015, s. 173–203.
- Nieć G., *Wtórny rynek książki. Instytucje, asortyment, uczestnicy*, Kraków 2016.
- Rusek A., *Magazyn „Relax“ (1976–1981) i jego losy*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2014, z. 1 (33), s. 73–87.

- Skrzypczak A., *Kilka uwag o aukcjach antykwarycznych*, „Przegląd Księgarski i Wydawniczy” 1984, nr 11/12, s. 11–12.
- Szymański M., *Świat starych książek (Antykwarjat księgarski)*, Warszawa 1989.
- Švec Š., *Česky psané časopisy pro děti (1850–1989)*, Praha 2014, s. 235–239.
- Тараканова О.Л., *Антикварная книга. Учебник для вузов*, Москва 1996.
- Trávníček J., *Česká čtenářská republika — generace, fenomény, životopisy*, Brno–Praha 2017, s. 190–193.